

Rapsod svoje zemlje

Ivan Brkanović

1. Kad se danas prisjećam svih onih svojih susreta s GLAZBOM, koji su me ne samo snažno uzbudili nego mi otvarali nove vidike i dovodili me do novih obala tonskog izražavanja, onda u tom nizu vrlo često susrećem i ime IVANA BRKANOVIĆA. Nikako ne mogu zaboraviti još ni danas što su mi sve (u svoje vrijeme) rekli njegova *II simfonija*, *Triptihon*, *Ekvinocij* i *Zlato Zadra*, bilo da su doživljavali svoju praizvedbu ili jednu od brojnih repriza. Odlazio sam s izvedbe ponesen rudimentarnom snagom i iskrenošću koje su izbijale iz svakog takta spomenutih djela; odlazio sam potresen dubinom misli i upravo rodenovskom monumentalnošću Brkanovićeve inspiracije; odlazio sam obrađivan svakim takvim susretom svjestan da je to bio susret s jednim od rijetkih naših stvaralaca koji u svom glazbenom izrazu neobično sretno ostvaruju sve značajke karaktera — i psihološkog i tonskog — zemlje iz koje su potekli. I čini mi se da sam danas — pri tim reminiscencijama a i detaljnije poznavajući Brkanovićev opus — našao odgovor na mnoga pitanja koja su se onda samo nazirala, budila moju znatiželju i prikivala moju pozornost za svako njegovo djelo. Danas sebi mogu objasniti odakle snaga onog fluida koji je ne samo mene nego i mnoge druge ljubitelje tonske umjetnosti vješto privezao uz, na primjer, *II. simfoniju* i ostala skladateljeva remek-djela. Zbog toga kao i zbog ugleda koji Brkanović uživa u hrvatskim, jugoslavenskim pa i u evropskim razmjerima kao stvaralac neobično naglašene osobne fizionomije,

Premda abecedno prvi, IVAN BRKANOVIĆ je datumom rođenja (27. XII) posljednji među hrvatskim skladateljima koji — rođeni 1906. — ove godine navršišu 70. obljetnicu svog životnog puta i kojima (uz iznimku umrlog Magdalenića) njihov jubilej grad Zagreb proslavi na doličan način.

Budući da se radilo o danas nedvojbeno najznačajnijim hrvatskim skladateljima, i Uredništvo našeg časopisa pridruživalo se iz broja u broj toj proslavi prigodnim napisima esejističkog karaktera. Ovaj o Brkanoviću zatvara, prema tome, taj krug. Posebnost mu je u tome što je — napisan g. 1959. (i objavljen u ondašnjoj »Književnoj tribini«) o 25. obljetnici skladateljeva umjetničkog rada — svojom sadržajnošću u potpunosti prikladan da obilježi i sadašnji trenutak Brkanovićeva života i rada. Zato ga i objavljujemo kako s pristankom autora tako i s njegovim manjim izmjenama, usklađenim današnjoj namjeni.

kao umjetnik koji je svojim stvaralačkim instiktom uspio pronaći i uvijek nanovo odraziti sve ono što svakom njegovu djelu daje specifično našu atmosferu i obnavlja krvotok njegovih partitura čineći ih dijelom naše žive glazbene baštine — pišem ove retke da bih o 70. obljetnici njegova života odao makar i skromno priznanje autoru na svemu onome što je dao i što još daje razvoju naše produktivne tonske umjetnosti.

2. Brkanović dolazi u maglom obavijeni Zagreb sa sunčanog juga, noseći sa svoje 22 godine svu bujnost i nadarenost jednog izrazito mediteranskog temperamenta, izraslog na sunčanim vrljetima bokokotorskih pejzaža. Dolazi u dobi, kad mnogi njegovi budući drugovi i suborci već dugo vješto manipuliraju i svojom glazbenom kulturom i nekim principima glazbenog stvaralaštva; dolazi skromno, svjestan da je u otkrivanju i usvajanju tajni glazbene umjetnosti tek vrlo, vrlo stidljivo odškrinuo vrata u njezinu bogatu riznicu. Ali dolazi gonjen impulsom koji ga je — možda i mimo njegove volje — jednom priveo tonovima, silio ga da većinom sam pronalazi odgovore na mnoga pitanja iz teorije glazbe, utisnuo mu u ruke olovku i nagao ga da fiksira svoje prve stvaralačke porive, pomogao mu da se izvuče iz te sredine pa da u ovom velikom glazbenom središtu — sređujući ono što je kao samouk svladao — dokraja upozna zakone i ljepote GLAZBE. I Brkanović je — otisnuvši se jednom s rodnih obala — u žilavoj borbi sa svim životnim nedaćama i upravo neshvatljivom

upornošću stigao uskoro od pripremnog tečaja (1928) do Akademije (1931), od samouka do đaka Blagoja Berse, od bojažljiva amatera do čovjeka s diplomom (1935). Ona nije samo potvrđivala akademski stupanj njegove naobrazbe, nije samo davala jamstvo za stručno vršenje dužnosti glazbenog pedagoga — ona je njemu osobno značila i priznanje na upornosti kojom je svoju darovitost izveo iz škalskih sricanja i mucanja na vidokrug tehnički besprijekorna izražavanja. A da ta darovitost skriva u sebi upravo neslućene mogućnosti, pokazala je najprije praižvedba njegova *I. gudačkog kvarteta* (1934) — koji je kasnije obišao Evropu — a onda praižvedba čudesno lijepe *I. simfonije* (1937) koja mu je osigurala stipendiju čak dviju zemalja (Francuska, Čehoslovačka) i odvela ga do grada na Seini. U međuvremenu Brkanović kruhorborči, stvarajući uz ostala djela i majstorski *Triptihon* (1936) koji — kako sam već jednom u »Vjesniku« bio napisao — »stoji na raskršnici dvaju puteva: kao sinteza prošlih idejnih i umjetničkih dostignuća on ujedno gleda u budućnost, i poput putokaza pokazuje pravac, kojim je trebalo (i kojim bi trebalo) usmjeriti stvaralačka nastojanja naših skladatelja nacionalnog smjera«. Slijede: boravak u Parizu (Schola cantorum), prerano prekinut izbijanjem II. svjetskog rata, zatim povratak u domovinu, pedagogiziranje u glazbenim školama, onda promjena najprije u svojstvu dramaturga u Hrvatskom narodnom kazalištu (do 1954) pa direktora Državnog simfonijskog orkestra (do 1957) i konačno — do umirovljenja (1961) — profesora na Muzičkoj akademiji u Sarajevu. Na svim dužnostima Brkanović razvija svu svoju energiju poučavajući, organizirajući, nastojeći uvijek postići što više u oblikovanju materijala koji mu je povjeren. K tome djeluje i kao predsjednik Udruženja kompozitora Hrvatske, a uz sve te dužnosti uporno stvara ne samo opere (*Ekvinocij*, 1944—1945; *Zlato Zadra*, 1954; *Fedra*, 1975), nego i pet simfonija, simfonijske pjesni, zborove i druga djela, među njima i balet *Heloti* (1959) te scenski oratorij *Hod po mukah Matije Gupca zvanog Beg* (1974), pokazujući stalan uspon u svom razvoju.

3. Kao stvaralac Brkanović polazi od naroda, od njegova tonskog izražavanja, nastojeći u svakom svom dijelu umjetnički fiksirati te značajke i realistički ih odraziti posredstvom vokalnog, instrumentalnog ili vokarno-instrumentalnog ansambla. Dosljedan, dakle, sustavu nacionalnog glazbenog realizma, on ga uporno provodi iz djela u djelo, vjerujući u njega skoro slijepo i podređujući mu svjesno sve one »beneficije« koje izlaze iz brze i dopadljive popularnosti pod svaku cijenu. Bespoštedni antikonformist, Brkanović se pokorava zakonima narodnih značajki: on razvija melodijsku liniju, harmonijski izraz i zbarsku ili orkestralnu fakturu onako kako one nužno izlaze iz svoje narodne praćelije. Za uzvrat dobija — baš pomoću svih tih komponenata — ono što ga (uz Josipa

Stolcera-Slavenskoga) čini našim najosobnijim i najcjelovitijim skladateljem: dobija osobnost jedne od najautohtonijih ličnosti u našem suvremenom glazbenom stvaralaštvu. Sadržaj, glazbeni govor nameću mu i formu (velike su Brkanovićeve slobode u oblikovanju klasičnih glazbenih djela) i orkestralni sastav; on, pak, svemu tome udahnjuje ŽIVOT, crpeći poput Anteja snagu iz dodira s majkom Zemljom.

Uzmimo, na primjer, kratku a izvrsnu solo-popijevku *Uspavanka* (iz 1934) u kojoj je sadržan sav Brkanović sa svim svojim stvaralačkim značajkama; ili bolje, uzmimo *Triptihon*, velebnu trostavačnu tonsku epopeju pogrebnog narodnog obreda, u kojem se djelu sve doima »kao apoteoza iskonske narodne snage, kao svečani a duboko osjećajni rekvijem, dalek od svake patetičnosti i romantičnog prizvuka; sve izlazi realno: i narodni tekst, i sugestivne, originalne harmonije, a nada sve instrumentacija« (vlastiti citat), koja upravo izvire iz takve koncepcije i realizacije djela. Prisjetimo se i *II. simfonije* s osebnim polaganim završetkom, za koji je jednom rečeno da možda najbolje ilustrira brkanovićevsu atmosferu, životnu mu filozofiju i njegovu iznimnu nadarenost; dozovimo u sjećanje i *III. simfoniju* s impresivnom polaganom fugom (II. stavak), u kojoj je Brkanović (smatram) sretno odrazio odnos polifonija — narodna glazba; pogledajmo II. čin opere *Ekvinocij*, sigurno najautentičniji tonski komentar vojnovićeuskog ugođaja (neobično izražajni arioso Nike *Preko velike vode*); prisjetimo se tako redom svih djela — počam od *I. gudačkog kvarteta* pa do najnovijih ostvarenja — pa ćemo svuda naći u osnovi istog ali zapravo uvijek novog Brkanovića, koji svojoj stvaralačkoj koncepciji — zajedničkom nazivniku svojih djela — podaje ili drugi oblik ili u okviru istog oblika njegove nove varijante.

Proširujući vremenom okvire svog glazbenog govora suvremenijim značajkama, Brkanović — međutim — i dalje ostaje upravo uporno vjeran umjetničkim zanosima svoje mladosti. Ostaje usko vezan sa svojom zemljom; ostaje epik s izrazito naglašenom lirskom crtom bez obzira je li tmuran i nesretan kao njegova zemlja (*Dalmatinski diptih*, *Ekvinocij*), je li heroičan, nostalgican i elegičan (*Peta simfonija*), je li veseo i raspojasan (*Sarajevska suita*).

4. Kad danas Brkanović slavi 70. obljetnicu svoga života on istodobno slavi i 42 godine svog plodnog te za našu glazbenu kulturu neobično znakovitog rada. Razvijao ga je postupno i mukotrpno, često u nejednakoj borbi s okolnostima u kojima je trajao kao čovjek i umjetnik. Doprijevi stalno rastućom linijom do zenita, on će se — nemamo razloga ne vjerovati — sasvim sigurno potvrđivati kao impresivni i istinski RAPSOD SVOJE ZEMLJE i u desetljeću na pragu kojeg se upravo nalazi.

Lovro Županović

Uz 70-obljetnicu rođenja Antuna Homena

Ovih dana ponovno će se u tisku pojaviti napisi o Antunu Homeni iz Kotora — dirigentu, orguljašu, kompozitoru i glazbenom pedagogu. I časopis »Sveta Cecilija« pisao je o njemu prigodom proslave 50-obljetnice njegova umjetničkog stvaralaštva (g. 1973, br. 2). Ove godine, skromno, u krugu svojih prijatelja i poznavalaca svoga rada, slavi 70-obljetnicu života. Mislim da je potrebno iz više razloga osvrnuti se i na ovu njegovu obljetnicu. I danas vrijede riječi koje je tom zgodom napisao

sva (g. 1973, br. 2). Ove godine, skromno, u krugu svojih prijatelja i poznavalaca svoga rada, slavi 70-obljetnicu života. Mislim da je potrebno iz više razloga osvrnuti se i na ovu njegovu obljetnicu. I danas vrijede riječi koje je tom zgodom napisao